

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра прикладної математики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету
математики і інформатики

Григорій ЖОЛТКЕВИЧ

“29” серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи біомеханіки

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) рівень _____

галузь знань 11– Математика та статистика _____

спеціальність 113 – Прикладна математика _____

освітня програма «Прикладна математика» _____

спеціалізація _____

вид дисципліни _____ за вибором _____

факультет _____ математики і інформатики _____

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету математики і інформатики

“27” серпня 2024 року, протокол № 8

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Кізілова Наталія Миколаївна**, доктор фіз.-мат. наук, професор, професор закладу вищої освіти кафедри прикладної математики.

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної математики
Протокол від “26” серпня 2024 року № 8

Завідувач кафедри прикладної математики

Валерій КОРОБОВ

Програму погоджено з гарантом
освітньо-професійної програми «Прикладна математика»

Гарант освітньо-професійної програми «Прикладна математика»

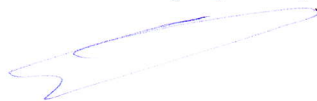

Сергій ПОСЛАВСЬКИЙ

Програму погоджено науково-методичною комісією
факультету математики і інформатики

Протокол від “27” серпня 2024 року № 1

Голова науково-методичної комісії факультету математики і інформатики

Євген МЕНЯЙЛОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «**Основи біомеханіки**» складена відповідно до **освітньо-професійної** програми підготовки бакалавра спеціальності 113 - Прикладна математика

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “**Основи біомеханіки**” є надання знань в галузі сучасної біомеханіки та використанні новітніх методів та моделей прикладної математики в галузі біомедицини, теоретичної біології, машинобудування, біоінженерії та інших.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “**Основи біомеханіки**” є опанування студентами основних понять, методів та підходів механіки дискретних систем і механіки суцільних середовищ до математичного моделювання і комп’ютерних симуляцій динамічної поведінки біологічних матеріалів і систем.

1.3. Кількість кредитів 4

1.4. Загальна кількість годин 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	-
Семестр	
7-й	-
Лекції	
32 год.	
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
56 год.	
У тому числі індивідуальні завдання	

1.6. Заплановані результати навчання

студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати :

- основні механічні процеси, які відбуваються в біологічних системах;
- рівноважні процеси та їх застосування до моделювання процесів у суцільних біологічних середовищах;
- реологічні моделі твердих та рідких середовищ з ускладненими властивостями;
- кінематику руху, математичні моделі та засоби вимірювання параметрів руху;

- будову та механічні властивості біологічних тканин як композитних матеріалів

вміти :

- використовувати основні закони механіки для пояснення процесів у біологічних системах;
- будувати моделі біологічних суцільних середовищ;
- будувати замикаючі співвідношення біологічних середовищ із складними властивостями;
- визначати механічні принципи, на яких базується робота головних систем організму.

2. Тематичний план навчальної дисципліни.

Розділ 1. Основні поняття, моделі і методи біомеханіки.

Тема 1. Вступна лекція: головні визначення, підходи, спрощення, моделі, та методи біомеханіки; відкриті онлайн бази даних інформації для математичного моделювання. Історія біомеханіки.

Тема 2. Основні механічні сили та типи взаємодій від нано- та макрорівня (клітини і тканини) до мезо- та макрорівня (органи і організми). Методи теорії розмірностей і подібності

Тема 3. Математичні методи та устаткування сучасної експериментальної біомеханіки.

Статистична обробка даних вимірювань. Формулювання гіпотез. Розробка математичних моделей.

Тема 4. Молекулярна біомеханіка.

Методи молекулярної динаміки та молекулярних грат. Фрактальні моделі. Пористі моделі.

Розділ 2. Математичні моделі сучасної біомеханіки.

Тема 5. Дискретні реологічні моделі біологічних твердих, м'яких і рідких біологічних матеріалів та їх штучних замінників.

В'язкопружні моделі біологічних твердих, рідких і м'яких тканин і матеріалів. Фізичні і біологічні властивості. Математичні моделі. Методи розв'язання.

Тема 6. Динаміка суцільних біологічних середовищ.

Континуальні моделі пасивних і активних біологічних тканин і матеріалів.

Тема 7. Математичне моделювання складних біологічних систем.

Дискретні системи. Компартментальні моделі. Розповсюдження хвиль. Резонансні частоти. Спектральний аналіз.

Тема 8. Динаміка руху та взаємодії в колективах біологічних організмів. Моделювання систем клітин. Рух людини. Методи реєстрації а аналізу. Прикладні застосування закономірностей і алгоритмів в системах дронів, які взаємодіють.

2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усьо го	у тому числі					Усь ого	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Механічні властивості наноструктур та експериментальні методи дослідження												
Тема 1. Вступна лекція	15	4	4			7						

Тема 2. Основні механічні сили та типи взаємодій	15	4	4			7						
Тема 3. Математичні методи	15	4	4			7						
Тема 4. Молекулярна біомеханіка	15	4	4			7						
Разом за розділом 1	60	16	16			28						
Розділ 2. Математичні моделі наномеханіки і нанореології.												
Тема 5. Дискретні реологічні моделі	15	4	4			7						
Тема 6. Динаміка суцільних середовищ	15	4	4			7						
Тема 7. Математичне моделювання складних систем	15	4	4			7						
Тема 8. Динаміка руху та взаємодії	13	4	2			7						
<i>Контрольна робота</i>	2		2									
Разом за розділом 2	60	16	16			28						
Усього годин	120	32	32			56						

3. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Робота з відкритими онлайн базами даних інформації для математичного моделювання біомеханічних систем	3
2	Візуалізація динамічних процесів на молекулярному рівні	4
3	Властивості біологічних матеріалів із фрактальними мезоструктурами	4
4	Розв'язання задач біомеханіки методом аналізу розмірностей	3
5	Дослідження реологічної моделі в'язкопружних біологічних тканин та їх штучних замінників	4
6	Моделювання напружено-деформівного стану твердих біологічних матеріалів	4
7	Моделювання течій біологічних рідин зі складною реологією	4
8	Математичне моделювання динаміки популяцій	4
9	<i>Контрольна робота</i>	2
	Разом	32

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Написання та валідація програмного коду для чисельних розрахунків методом молекулярної динаміки	14
2	Написання та валідація програмного коду для обробки зображень та чисельних розрахунків фрактальних розмірностей біоструктур	14
3	Виконання домашніх завдань з мультифрактальних моделей в біомеханіці матеріалів	14

4	Виконання домашніх завдань з моделювання динаміки колективу на заданій обмеженій площині	14
	Разом	56

6. Індивідуальні завдання

Не передбачені.

7. Методи навчання

Використовуються пояснювально-ілюстративний і частково-пошуковий методи. Студенти опановують значну частину теоретичного матеріалу шляхом самостійного розв'язання прикладної задачі. Протягом семестру виконується індивідуальний проект, результати якого підсумовують усі теми курсу.

8. Методи контролю

1. Онлайн дискусія за матеріалами кожної лекції (в обсязі 25-30% від часу лекції), список питань для обговорення надається наприкінці кожної лекції.
2. Стисле опитування за матеріалами попередньої лекції.
3. Перевірка виконання домашніх завдань.
4. Виконання практичних завдань на відкритих онлайн-дошках.
5. Проведення контрольної роботи.
6. Проведення екзамену.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Сума
Семестровий проєкт	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальні завдання	Екзамен	
40	20	---	40	100

Критерії оцінювання

Контрольна робота оцінюється у 20 балів. Робота складається з теоретичних та практичних запитань. У разі правильної обґрунтованої відповіді студент отримує за завдання бали; якщо у відповіді є помилки, бал не зараховується.

Зміст семестрового проєкту: студентам надана проста біомеханічна задача з обраної тематики. Потрібно запропонувати математичну модель, сформулювати і розв'язати відповідну систему рівнянь або задачу біомеханічної оптимізації.

Після виконання семестрового проєкту студенти надають звіт, за результатами цього звіту виставляється оцінка до 40 балів за такими критеріями:

0-10 балів - Було проведено аналіз завдання та запропоновано математичну модель біомеханічної задачі, однак практичної реалізації результату отримано не було.

10-25 балів - Було проведено аналіз завдання та запропоновано математичну модель біомеханічної задачі. Був використаний метод розв'язання задачі (напіваналітичний або чисельний).

25-35 балів - Було проведено аналіз завдання, статистичний аналіз даних для біомеханічної задачі, на базі чого була запропонована математична модель і був розроблений програмний код для проведення розрахунків. Код був протестований на спрощеній постановці задачі (аналітичний розв'язок).

35-40 балів - Було проведено аналіз завдання, статистичний аналіз даних для біомеханічної задачі, на базі чого були запропоновані кілька (2-3) математичних моделі задачі і був розроблений програмний код для проведення розрахунків. Код був протестований на спрощеній постановці задачі та використаний для розв'язання задачі з різними параметрами.

Екзаменаційна робота складається з трьох завдань і передбачає письмову відповідь на два теоретичних питання зі списку, який надається студентам заздалегідь, а також розв'язання практичної задачі.

Кожне теоретичне завдання оцінюється максимально 15 балами, задача – 10 балами.

По кожному завданню залікової роботи нараховується:

- максимальний бал у разі правильної обґрунтованої відповіді;
- за незначні помилки оцінка зменшується від 10 до 30 відсотків;
- за значні логічні помилки оцінка зменшується до 50 відсотків, якщо хід міркувань в цілому правильний;
- якщо відповідь не відповідає жодному з критеріїв – виставляється 0 балів.

Шкала оцінювання: чотирирівнева

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література **Основна література**

1. Кізілова Н.М. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни "Біомеханіка". - Харків: ХТУРЕ. - 2000. - 48с.
2. Кізілова Н.М. Реологія середовищ. Методичні рекомендації з курсу «Основи реології» для студентів спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. - 2016. - 52 с.
3. Кізілова Н.М. Загальна біомеханіка. Конспект лекцій з курсу "Основи біомеханіки" для студентів спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна. - 2022. - 160с.
4. Антонюк В.С., Бондаренко М.О., Ващенко В.А., Канашевич Г.В., Тимчик Г.С., Яценко І.В. Біофізика і біомеханіка (підручник). Київ: Політехніка, 2012. – 344 с.
https://kafvp.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/11/Antonuk.Bondarenko.Vaschenko.Kanashevich.Timchik.Yacenko.Biofizika_i_biomehanika.pdf

Допоміжна література

1. Kizilova N.N., Solovjova H.N. "Rheology of materials." Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Основи реології» для студентів спеціальності «Прикладна математика». Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. - 2020. - 52с.
2. Fung Y.C. Biomechanics. Mechanical Properties of Living Tissues. -Berlin : Springer-Verlag. -1981.
3. Fung, Y.-C. Biomechanics: Motion, Flow, Stress, and Growth. New York: Springer-Verlag. – 1993.
4. Fung, Y.-C. Biomechanics: Circulation. New York: Springer-Verlag. – 1993.
5. Kizilova N. Biomimetic composites reinforced by branched nanofibers. // Nanoplasmonics, Nano-Optics, Nanocomposites, and Surface Studies. Springer Proceedings in Physics, Vol.167. O. Fesenko and L. Yatsenko, (Eds.). – 2015. – P. 7–23.
6. Cherevko V., Kizilova N. Complex flows of immiscible microfluids and nanofluids with velocity slip boundary conditions. // Nanophysics, Nanomaterials, Interface Studies, and Applications, Springer Proceedings in Physics, vol. 183, O. Fesenko, L. Yatsenko (eds.). – 2017. – P. 207–230.
7. Alexander R. McNeill (1992) Exploring Biomechanics: Animals in Motion
8. Hall S.J. (1999) Basic Biomechanics. Boston: McGraw-Hill Companies, Inc.
9. Hatze H. (1974). "The meaning of the term biomechanics". Journal of Biomechanics 7: 189–190.
10. Peterson D.R., Bronzino J.D. (1999) Biomechanics: Principles and Applications.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Knudson D. Fundamentals of Biomechanics. Springer. 2007. - 255p.
http://www.profedf.ufpr.br/rodackibiomecanica_arquivos/Books/Duane%20Knudson-%20Fundamentals%20of%20Biomechanics%20ed.pdf
2. Web-resource Human kinetics <https://us.humankinetics.com/collections/web-resources>
3. Web-resource on human low extremity <http://epodiatry.com/resource/biomechanics.htm>
4. Biomechanics and Anatomy: Human movement library
<https://guides.library.uq.edu.au/human-movement/bm-anatomy>
5. Суріков В.Є. Біомеханіка рухових дій спортсмена – Дніпро: ПДАФКіС, 2018. – 94с.
<http://infiz.dp.ua/misc-documents/repozit/ZO-A1/A1-0000-14-L1-18.pdf>
6. Козубенко О.С., Тупеев Ю.В. Біомеханіка фізичних вправ : Навчально-методичний посібник. – Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2015. – 215 с.
<https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/07/Kozubenko-O.-S.-Tupyeyev-YU.V.-Biomehanika-fizichnih-vprav.pdf>
7. Гакман А.В. Основи біомеханіки руху: навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. 144 с.
<https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/805/%D0%91%D1%96%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
8. Рибак О.Ю., Рибак Л.І. ВИБРАНІ ЛЕКЦІЇ З БІОМЕХАНІКИ. методичний посібник для студентів ЛДУФК ім. І. Боберського. Львів. 2017. - 130 с.
<https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/7696/1/%d0%9f%d0%9e%d0%a1%d0%86%d0%91%d0%9d%d0%98%d0%9a%20%d0%91%d0%86%d0%9e%d0%9c%d0%95%d0%a5%d0%90%d0%9d%d0%86%d0%9a%d0%90.pdf>
9. Ахметов Р.Ф. Біомеханіка фізичних вправ: Навчальний посібник. Житомир: Житомирський державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2004. – 124 с.
http://eprints.zu.edu.ua/14594/1/%D0%91%D0%B8%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%85%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%90%D1%85%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B2.pdf